

”אך בה' אל תמרודו!” (במדבר יד, ט)

פרשת שלח-לך, (שיחה 1) – נכתב ע”י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו ”אוצרות התורה”.
[הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע”י תלמידו, אך טרם הגיחה]

כאשר בני ישראל האמינו לדבתם הרעה של המרגלים, גער בהם כלב בן יפונה –
”אם חָפֵץ בנו ה' – והביא אותנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו!, ארץ אשר היא זבת חלב ודבש. אַךְ בַּה' אֵל
תמרודו, ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם, סר צילם מעליהם וה' אתנו, אל תיראום” (יד, ח-ט)

יש כאן כמה נקודות מפליאות:

1. מדוע פתח בלשון ספק - ”אם חפץ בנו”. ודאי שה' בחר בישראל ואין בזה שום ספק!
2. למה ”והביא” / ”וּנְתַנָּה” – הלא הפעולה בידי בני אדם הבאים לא”י, ולמה יִחַס הדבר לה’?
3. מכל השבחים שיש בא”י, למה בחר דוקא עכשיו לומר שבח זה של ”זבת חלב ודבש”. (המופיע בתורה 14 פעמים, חוץ מפעם אחת שאנשי קרח האוילים אמרו כך ברשעותם דוקא על ארץ מצרים!).
4. ומי שמפחד להלחם נגד אוה”ע ונבהל מן ריבוי אוכלוסיותיהם, ומהנשק הכביר שבידם וכו' הרי יצרו אונסו. ומה שייך לקרוא לזה ”מְרֹד” בה’? הרי אין כאן כוונה ”להכעיס” אלא חטא ”לתאבון” בגלל יראה מן הסכנה.
5. מה ענין ”צלי” של אוה”ע? [”סר צלם מעליהם...”]
6. מדוע כָּפַל לבסוף את האזהרה ”לא תיראום”? [”אַל תִּירְאוּ... לא תיראום”]

על שאלה א' [מדוע פתח בלשון ספק - ”אם חפץ בנו”].

על השאלה הראשונה נראה לומר, כי ”בדרך שאדם רוצה לילך, בו מוליכים אותו” (מכות י:), כי ”הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים” (ברכות לג:). חק עליון הוא שיש ”בחירה חפשית”. (עין רמב”ם, הלי תשובה ה, ב – ”... אלא כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם... ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאי זו דרך שירצה”) ולכן, אם בני ישראל יבחרו בדרך של ”אמונה בה'”, וילכו אחריו בתמימות, אזי ודאי יצליחו במלחמתם נגד האויבים ואין להם כלל ממה לפחד.

וכמה יפים דברי המדרש (תנחומא, שלח, ה) –

”משל למלך שזימן לבנו אשה נאה בת טובים ועשירה שאין כמותה בעולם. א”ל המלך, זימנתי לך אשה נאה בת טובים ועשירה שאין כמותה בעולם. א”ל הבן: אלך ואראה אותה. שלא היה מאמין באביו. מיד הוקשה הדבר לאביו, אמר אביו: מה אעשה? אם אומר לו 'איני מראה אותה לך' עכשיו הוא אומר 'כעורה היא, לפיכך לא רצה להראותה'. לסוף א”ל: 'רָאָהּ, ותדע שלא כָּזַבְתִּי לך. ובשביל שלא האמנת בי, קונם שאין אתה רואה אותה בביתך, אלא לבנך אני נותנה'.

כך הקב”ה אמר לישראל 'טובה הארץ', ולא האמינו אלא אמרו נשלחה אנשים לפנינו. אמר הקב”ה: אם מעכב אני עליהם, הם אומרים לא טובה הארץ, ולכך לא הראה אותה לנו. אלא יראו אותה, ובשבעה שאין אחד מהם נכנס לתוכה, אלא לבניהם” עכ”ל.

הרי, שנכשלו בגלל חוסר תמימות וחוסר התמסרות לרצון אביהם שבשמים. וכשראו אותם קוברים מתיהם (=וה' עשה כך כדי שהתושבים לא ישימו לב למרגלים), הם שפטו ”ארץ אוכלת יושביה היא” (יג, לב) ומיד הפסידו את הכל. ולכן תלה ”חפץ ה'” בסימן שאלה, כי זה תלוי במעשיהם של ישראל. (ע”פ רש”י הירש).

אבל בפשוטו של מקרא, הביטוי ”אם” אפשר לפרש כמו ”כ”י”. (רד”ק על תהלים ז, יב-יג עיי”ש ראיותיו).

על שאלה ב' [מדוע תלה ביאתם לה?]

אחרי שיבחרו בני ישראל בחירה טובה לציינת למצוות ה', בל יטעו לחשוב שבגלל ההשתדלות וההתאמצות שלהם ישיגו תוצאה ברוכה. כי בלי סייעתא דשמיא לא משיגים שום דבר. האדם החקלאי אמנם מניח גרעין באדמה, אבל בלי שה' ימטיר גשמים, ומבלי שיזריח קרני השמש, מבלי שיחסל את המכרסמים והמוזיקים, מה יועילו מעשי האדם כשלעצמם? ולכן הכל ראוי להקרא על שמו של הקב"ה, גם ההבאה לארץ וגם נתינתה להם.

על שאלה ג'

למה הזכיר "זבת חלב ודבש" – מסביר בספר "עין איה" כי יש ייחודיות בשנים אלו. הרי מן הדין היינו צריכים לחשוש ולא לשתות חלב, כי היוצא מן החי נידון כאילו היה אבר מן החי. אלא שהתורה התירה לנו, (בכורות ו:), וכן דבש היוצא מן הדבורה היה צריך להיות אסור, אם הוא חלק מן גופה. אלא מפסוק זה למדנו שהוא מותר לנו (שם, והביטוי "דבש" כולל היוצא מן התמרים וגם היוצא מן הדבורים). זאת אומרת יש בסגולת הארץ הקדושה להוציא **טהור מן טמא** (עיין נדה ט.). ולכן אין להם לפחד מן ע"ז וכן מן טומאות תקיפות של ז' עמים של ארץ כנען וקטרוג סט"א. (כנוכר בוזהר ג, קס. ד"ה עמלק), כי ישראל יקחו לעצמם דוגמא מן החלב והדבש, שאפשר להפוך את הרע לטוב.

על שאלה ד' [מדוע קרא לפחדם, מרידה]

הביטוי של "בה" אל תמרודו" מופיע בתורה אך ורק לגבי סירוב הכניסה לא"י. וכן מצאנו בספר יהושע, כאשר גערו בשבטי ראובן וגד על שחשבו להקים לעצמם מזבח מעבר לירדן, אמרו: "מה המעל הזה אשר מעלתם באלהי ישראל לשוב היום מאחרי ה' בבנותכם לכם מזבח למרדכם היום בה"..." והיה אתם תמרדו היום בה"..." ובה' אל תמרודו ואותנו אל תמרודו... ויענו בני ראובן ובני גד... ה' הוא יודע אם במרד ואם במעל בה... חלילה לנו ממנו למרוד בה"..." וישמע פינחס... היום ידענו כי בתוכנו ה' אשר לא מעלתם בה' המעל הזה". (יהושע כב, פסוקים טו-לא). הנה לפנינו 6 פעמים שרש "מרד" ועוד 3 פעמים שרש "מעל", ועם הנאמר ע"י כלב "אך בה' אל תמרודו" (במדבר יד, ט) – הרי 10. וע"פ סוד, יש למספר הזה ענין גדול.

אבל מה היא כלליות טעם החריפות הגדולה של הביטויים האלו?
נראה לענות בשני מישורים.

ראשית, דברי רמב"ן (על ויקרא יח, כה) שכל המצוות ניתנו מלכתחילה להתקיים בארץ הקודש. כך אמרו חז"ל בספרי (מובא ברש"י על דברים יא, יח) וכך מפורש בקרא (דברים ד, יד; ו, א). המצוות מתקיימת בחו"ל רק בדיעבד, כי עיקר התקונים הרוחניים שהמצוות פועלות מתבצעים רק כאשר הם בארץ הקודש. ולכן אמרו חז"ל שהדר בא"י כאילו יש לו אלוה, והדר בחו"ל כאילו אין לו אלוה. (כתובות קי:). ולכן המנתק קשרו של עם ישראל עם ארץ הקודש, הרי הוא מורד בה'. ולא תועיל ההתנצלות של פחד מן הסכנה, כי גם במלחמות יהושע לכבוש את א"י היו הרוגים (בעיר עי ועוד מקומות, כדברי דוד "כזה וכזה תאכל החרב" - שמו"ב יא/כה). וראויה היא א"י אפילו אם ימותו כמה אנשים עליה, כדברי "ספר הכוזרי" (בסוף ספרו) וכמפורש ב"ספרי זוטא" על פי בהעלותך (פסקא ל"ג) וזה לשונו: "היה רבי שמעון (בר יוחאי) אומר: בוא וראה חיבתה של א"י כמה היא חביבה. שכל מי שהוא הולך למלחמה הרי הוא רץ והולך, כשהוא מגיע (לשדה) המלחמה הרי רגליו משתברות (=הוא הולך כבר לאט). אבל ישראל אינם כן, אלא כשהיו קרובים לא"י היו רגליהם נושאות אותן ואומרים אלו לאלו 'אנו נכנסין לא"י ומתים מיד, אין אנו כדאי, שאנו נכנסים אל המקום אשר נשבע ה' לאבותנו לתת לנו". עכ"ל. (ועי' הנצי"ב על מדרש ספרי, ח"ב דף נז).

הסבר שני, הוא במישור נגלות התורה.

- מהר"ל כתב: "כי השי"ת הוא יחיד בעולם, ואיך לא יהיה לו בעולם אומה יחידה כמו שהוא יחיד?". (ינצח ישראל, פ"י).
- "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (שמו"ב ז, כג) – מפרש בזהר "אימתי הם גוי אחד? בזמן שהם בארץ" (ג/צג:). כלומר, כאשר הם בנחלתם, אזי מתפרסם בעולם שהם עם ה'. אבל כאשר הם מפוזרים ומפורדים בין העמים, הרי זה "חילול השם" שאין כמותו (יחזקאל לו, ס).
- לכן אומר מהר"ל: "ולכן השי"ת מאחד ישראל עד שהם עם אחד, כמו שאנו אומרים בתפילת המנחה של שבת 'אתה אחד ושם אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ' (ינצח ישראל, פ"לח)
- ועוד אומר: "ובאיזה צד הם מעידים על השי"ת שהוא אחד? כי ישראל הם גוי אחד בארץ" (ידרוש לשבת הגדול" בסוף "הגדה של פסח", דף קצז).

בזה מבואר מאד מדוע נטיית ישראל אחרי דבת המרגלים נחשבת למרידה. הרי מהר"י עמדין (בסידורו, פירוש לברכת המזון, ברכת "נודה לדי") מבאר שכל מטרת יציאת מצרים היתה רק כדי להביא אותם אל ארץ הקודש. ואם זה לא יתקיים, הרי כל נסים ונפלאות של יציאת מצרים היו לשוא. וכדבריו שם, הרי ה' היה יכול לחסל את מציקיהם ומציריהם ולהשאיר את בני ישראל במצרים, אשר אף היא "כגן ה'" (בראשית יג, ט), ושם יקיימו כל התורה! אלא "שהמקום גורם".

ולכן, כאשר בני ראובן ובני גד חשבו להקים להם מזבח ולעבוד את ה' ממש, רק בלי תלות במרכז הלאומי אשר מערְבָה לירדן, הרי זוהי מרידה ומעילה ומגיע להם מיתה כמו "עיר נדחת" והיו פינחס ושבטי יה מוכנים לחסל את כולם, טף ונשים, כמו שעושים לעובדי ע"ז. (שאם לא ההשוואה הזאת, מניין להם לצאת למלחמה נגדם. והיכן עונש זה כתוב בתורה)?

וחידוש עצום מצאנו ב"כפתור ופרח" (של ר' אשתורי הפרחי, מגדולי הראשונים) – "עשרת השבטים אין להם חלק לעוה"ב... שלא יקבצם עם שאר הגלויות, לפי שספרו בגנותה של א"י (שם פ"י דף 33 על סמך סנהדרין צד. ודף קי:). לכן מכל עשרת הנסיונות שניסו בני ישראל את ה' במדבר (כולל גם חטא העגל) לא נגזר עליהם "במדבר הזה יפלו פגריכם לכל מספרכם" אלא אך ורק על החטא הזה. והלא דבר הוא.

על שאלה ה'

ענין "סר צילם" מעליהם – הכוונה שתמו זכויותיהם. בברית בין-הבתרים הבטיח ה' לאברהם "ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה", (בראשית טו, טז), עיי"ש רש"י "שאיך הקב"ה נפרע מאומה עד שתתמלא סאתה". (עיי"פ סוטה ט.). ולכן אל יחששו בני ישראל שמא ישנם זכויות לאוה"ע אשר יצילו אותם וניפול לפניהם. כי כבר "סר צילם", נסתיימו ארבעה דורות. (עיי"ע זוהר א/סא: שבגלל זה הצטער ה' בקריעת ים סוף "מעשי ידי טובעים ביס" - כי ה' איבד את המצרים בטרם מלאו סאתם, אלא ה' החיש את פורענותם כדי להציל את ישראל, והיה בכך זירוז שלא לפי הסדר הקבוע. אבל לגבי כנענים שבא"י, כבר הגיע זמנם).

על שאלה ו'

הביטוי "לא תיָאֹס" במלחמה יש בו כפל ענין.

1. יש פחד מזרוע-בשר של האויב שהוא עצום ורב,
2. ויש גם פחד שמא לא ננצח כי רובץ עלינו עול כבד של עונות העבר. מעין זה מצאנו ביעקב אבינו שחשש "שמא יגרום החטא". (ברכות ד.).

אמנם מצאנו חידוש אדיר בדברי רבנו יונה (על משלי ג, כה) –

"... ואשר נאמר 'ויירא יעקב', ירא היה מן החטא והיה (=בכל זאת) מתאמץ ביראת השי"ת. ואחרי אשר יבטח ויקנה אל ה', כל אשר יפחד מן העון תחזק התקוה את לבו על כן לא ימס לבבו... כי ראוי לאדם שלא יחרד מזרוע בשר ודם 'ובוטח בה' - ישוגב מן הצרה בשכר הבטחון, אע"פ שהיתה צרה ראויה לבוא עליו... כי גם בהיות עונותיו רבים ועצומים, יקוה אל רחמי השי"ת כמו שנאמר "לא על צדקותינו" (דניאל ט, יח) כי גם כי העוונות רבו למעלה ראש – הרבה עמו פדות... כי כאשר תקרב הצרה ויירא מעונותיו, לא יהיה שקול הפחד עם התקוה, (=שווים), אך תחזק (=תתחזק) התקוה ממנו, כי חסדי השי"ת יתרים על כל עון, ומרחם על כל הנכנע ומבקש רחמיו" עכ"ל.
הרי שרבנו יונה מסכם בהחלטיות שאין לאדם להתייאש, אפילו אם הרבה לפשוע.

והרי כך אמרו במדרש תהלים (סוף פרק לב) – **"רבים מכאובים לרשע. לפי שלא תולה בטחונו בהקב"ה, ו'הבוטח בה' (אפילו אם הוא רשע) – חסד יסובבנו!"**
וע"פ זה צריכים אנו לפרש את הגמרא בברכות (ד) "שמא יגרום החטא", שכך היה המצב של יעקב בתחילת העימות עם עשו, כאשר הצטער על שחיסר בכיבוד אב ואם או ביישוב א"י. (ע"פ ב"ר עו, ב).

אבל רבנו יונה מפרש כי אח"כ התגבר על עצמו בזכות הבטחון, כמפורש במדרש כשירד לבית לבן:
"מה אנא מוביד סברי מן בריי?" (=מה אני מאבד בטחוני מבוראי?). "עזרי מעם ה'... אל יתן למוט (את) רגלך, אל ינום שומרך" (ב"ר סח/ב). כלומר, הצדיק עובד בשני מישורים בעת ובעונה אחת. הוא מעורר חשבון-הנפש על מה שחטא בעבר, ומזה מצטמק. אבל תיכף ומיד הוא מעורר את הציפיה שה' יחוס עליו משום "רחמים פשוטים" של ה'.

ואע"פ שבברכות (דף ס) אמרו "אשרי אדם מפחד תמיד", "ההוא בדברי תורה כתיב". ולכאורה זה בא ללמד אותנו שטוב הדבר לדאוג מהעונות? אלא כידוע בעלי התוספות היו **"מארייהו דכולא תלמודא"** והם פירשו לנו (גיטין נה): "שדואג שלא ישכח תלמודו, ולכן חוזר על משנתו תמיד", ודחו בזה את הפירוש שיש לפחד מן עונותיו שמפניהם לא תבוא אליו ישועת ה'. והאריך בזה מהר"ל (ניצח ישראל, תחילת פרק חמישי) "לפי שדברי תורה עומדים ומוכנים להשתכח, בעבור שהאדם הוא בעל גוף".

בסיכום:

גם כאשר אנו יודעים שאנו מלאי חטא, אין לנו ממה לחשוש בבואנו למלחמה, כי רחמי ה' מרובים. ולכן כהן משוח מלחמה היה מצוה: "אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם". (דברים כ, ג-ד).

ואמנם השוטרם הוסיפו אח"כ: "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו" (פסוק ח), אבל אין הלכה כר' יוסי, ולא כר' יוסי הגלילי - שפירשו שמדובר על היראים מעונות שבידם, אלא מדובר במי שאינו יכול לראות חרב שלופה ודם נשפך, כדעת רבי עקיבא שהרמב"ם פוסק כמותו (הלי מלכים ז, טו) וא"כ איפוא הפסוק הנ"ל "אל ירך לבבכם" בא לעודד שלא לירא מפגע גופני, ולא מדובר ביראה מעוונות. וכדברי הרמב"ם ב"ספר המצוות" (ל"ת כ"ח) – "כי בענין הזה אפשר לקיים אמונת האמת". כלומר, מלחמת ישראל נגד אויביו הוא מלחמת ה' נגד הטומאה וסט"א. ועל זה ראוי לאדם לשים נפשו בכפו.